

મંગલસુત્ર

--સ્વ. કીશનસીંહ ચાવડા

પીતાજીના કારમા મૃત્યુ પછી બાની ઉદાસીનો પાર નહોતો. એના મુખ પર સ્મિત આવતું તે પણ વીષાદથી છવાયેલું. એના કામમાં, એના વર્તનમાં, અરે, અમારા તરફના એના વાત્સલ્યમાં પણ ઉદાસીનો આધાર હતો. મને બાનું ગળું બહુ ગમતું. એક તો આમ પણ બા બહુ દેખાવડી અને નમણી હતી. એના હૃદયની નીર્મળતાનું લાવણ્ય એના ચહેરા પર એવું વીલસતું કે આપણે જોયા જ કરીએ. પણ એ સર્વમાં એની ડોક મને અપાર વહાલી લાગતી, અને એ ગરદનને વળગીને વહાલ કરતાં હું કદી પણ ધરાતો નહીં. નીશાળમાં કંઈક ગુનો થયો હોય, કોઈ સાથે તકરાર થઈ હોય ત્યારે હંમેશાં હું એની ડોકે બાઝી પડતો. મંગલસુત્રથી શોભતા એ ગળાને બચ્ચીઓ ભરતાં હું કદી જ થાકતો નહીં અને એના બદલામાં હું ધરાઈને એનું વાત્સલ્ય પીતો.

બાપુજીના ગયા પછી બાનો ઉદાસ ચહેરો મંગલસુત્ર વીનાના સુના ગળાથી બહુ એકલો લાગતો. બા પણ છત્ર વીનાની અનાથ લાગતી. મારી દષ્ટી જ્યારે જ્યારે બાના ચહેરા પર પડતી ત્યારે આપમેળે એની એકલ ડોક પર ઉતરીને ડુસકું ભરી લેતી. આ દુખ ખમનાર હું એકલો નહોતો. મારાં પાર્વતીફેઈ પણ હતાં. ફેઈ પોતે બહુ રૂપાળાં હતાં. પણ બાના સ્વરૂપનાં એ મોટાં ચાહક હતાં. મને બરાબર યાદ છે. એક દીવસ ફેઈ, બા અને હું એમ ત્રણ જણાં બેઠાં હતાં. પીતાજીનાં સ્મરણોની ઉજાણી ચાલતી હતી. ત્યાં અચાનક ફેઈની આંખ બાના ગળા પર જઈને બેઠી. એમનાથી રહેવાયું નહીં. બોલ્યાં : 'ભાભી, ગળામાં તુલસીની માળા તો રાખ જ. આ સુની ડોક મારાથી જોવાતી નથી.' અને સ્વાભાવીક રીતે જ એમનો હાથ બાના ગળાને અડકી પડ્યો. બાએ માથે એવી રીતે ઓઢ્યું કે ડોકની ચારુતા સંતાઈ ગઈ. બા કશું બોલી નહીં. બા ગમતી. બાનું સ્વરૂપ ગમતું. બાની આંખોમાં આંખ પરોવતાં હું થાકતો નહીં. પરંતુ બાની ડોકને બાથ ભરી બચ્ચી ભરવી એ મારાં જીવનનું પરમ ઐશ્વર્ય હતું. છતાં એ એકલવાઈ ડોક જ મને રડાવી મુકતી અને બાના ગયેલા સૌભાગ્યની યાદ આપીને પીતાજીનાં સ્મરણોની યાત્રા કરાવતી.

ધનતેરસે અમારે ત્યાં ધનની પુજા થતી. પીતાજી જીવતા ત્યારે પણ બા મારી પાસે જ પુજા કરાવતી. બાપુજીના ગયા પછી પણ એમ જ થતું. પણ બાપુજીના ગયા પછી ધનતેરસની પુજામાં એક ફેરફાર છાનો ન રહ્યો. હું પુજા કરી રહું ત્યાર પછી એક નાની શી રેશમી પોટલીમાંથી પોતાનું મંગલસુત્ર કાઢીને બા દુધથી અને પછી પાણીથી ઘોઈ એની પુજા કરતી અને પાછી એ પોટલીમાં સંભાળથી એને મુકીને ચાંદીની એક ડબ્બીમાં મુકી દેતી. આવી ધનતેરસ દરેક વરસે આવતી અને ચાલી જતી. ધીરે ધીરે પેલું મંગલસુત્ર મારે મન બા જેટલું જ વહાલું થઈ ગયું.

ઈ.સ.૧૯૨૯માં હું પોંડીચરીથી પાછો આવ્યો ત્યારે મારું મોટું સુખ બાનો હસતો ચહેરો હતો. હું ગયો ત્યારે એને જે ઓછું આવ્યું હતું તે હું પાછો આવ્યો ત્યારે હસીને એણે ઓગાળી નાંખ્યું. અહીં સૌ સુખી હતાં. આવીને મેં 'નવગુજરાત' સાપ્તાહીકમાં સહતંત્રીનું કામ સ્વીકાર્યું. બાને બહુ જ આનંદ થયો. એ કારણે મારે સવારે, બપોરે, સાંજે એમ ગમે ત્યારે ગમે તેટલું રખડવું પડતું. એક વખત ઉનાળો હતો. વૈશાખનો મહીનો. ગરમી તો કહે મારું કામ. લુ એવી વાય કે માથું ફાટી જાય. એવા સળગતા બપોરે બે વાગે ભુખ્યોતરસ્યો હું ઘરે પહોંચ્યો. બા પણ બીચારી ભુખીતરસી મારી વાટ જોઈને મારી ચીંતા કરતી બેઠી હતી. હું આવ્યો ત્યારે એનો ચહેરો કરમાઈ ગયો હતો. અમે જમ્યાં. જમીને હું જરા જંખો. ઉઠ્યો ત્યારે મારું આખું શરીર તાવથી ધીખતું હતું. બા તો ગભરાઈ ઉઠી. ઘરના બધા ઈલાજો એણે કર્યાં. પણ તાવે મચક ન આપી. આખરે દાકતરને બોલાવવા પડ્યા. દાકતરની સલાહથી મને ઈસ્પીતાલ ખસેડ્યો અને આખરે ઈશ્વરની કૃપાથી અને બાની આશીષથી બે મહીને સારો થઈ ગયો.

ત્યારપછીની ધનતેરસે અમે પુજા કરવા બેઠાં. પુજામાં માત્ર પાંચ રૂપીયા હતા. એક પણ ઘરેણું નહોતું. મને અચંબો લાગ્યો. ધનની પુજા પછી બાએ નીત્ય નીયમ પ્રમાણે પોતાના મંગલસુત્રની પણ પુજા કરી. પછી મેં બાને પુછ્યું ત્યારે ખબર પડી કે મારા પોંડીચરીના લાંબા નીવાસ દરમીયાન બાએ ઘરેણાં વેચીને ઘર ચલાવ્યું હતું. તે દીવસે હું બાની એ એકલવાઈ ડોકે બાઝીને ખુબ રડ્યો.

શીયાળો ગયો ને ઉનાળો આવ્યો. મારી ખુબ ઈચ્છા હતી કે હું એક સાઈકલ લઉં. પણ એટલી બચત ક્યાંથી કાઢવી? એક રાતે બેસીને અમે સૌ વાતો કરતાં હતાં. ત્યાં મારાથી સાઈકલની વાત નીકળી ગઈ. સાઈકલ વીના કેટલી મુસીબત પડે છે એ સાંભળી બાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. બીજે દીવસે બપોરે મને પાછું મોડું થયું. બા બીચારી દર વખતની

જેમ ભુખીતરસી મારી રાહ જોઈને બેઠી હતી. મને જમાડ્યા પછી પણ એની એક જ ચીંતા હતી કે હું માંદો ન પડું. બપોરે જમીને હું કામ પર જવા નીકળ્યો ત્યારે બાએ પુછ્યું : 'બેટા, સાઈકલ હોય તો તને મહેનત ઓછી પડે, નહીં?' મેં જતાં જતાં હસીને કહ્યું : 'બા, એ તો કબીરજી કહી ગયા છે.' જ્યારે જ્યારે મારે બાને હસાવવી હોય ત્યારે હું ઉપરનું વાક્ય વાપરતો.

સાંજે હું ઘેર આવ્યો ત્યારે ઓટલા ઉપર એક નવી સાઈકલ પડેલી. મને એમ કે કોઈ મળવા આવ્યું છે. મારો અવાજ સાંભળીને બા બહાર દોડી આવી. એના મુખ પર અવર્ણનીય આનંદ હતો. ઘણાં વરસ પછી મેં એનો આવો પ્રફુલ્લીત ચહેરો જોયો. એણે કહ્યું : 'કીશન, તારી સાઈકલ આવી ગઈ.' આનંદ અને આશ્ચર્યની મીશ્ર લાગણીથી દબાઈ ગયેલો હું પુછવા જાઉં તે પહેલાં તો હાસ્યનું ઈનામ આપીને બા બોલી ઉઠી : 'હું લઈ આવી, ગોપાળદાસકાકાને ત્યાંથી. ગમીને?' એમણે કહ્યું : 'હમણાં છોકરાઓ આ ગાડી બહુ શોખથી વાપરે છે. સારી છે ને?' મેં કહ્યું : 'પણ બા, હમણાં મારે નહોતી જોઈતી.' અને હું આગળ બોલવા જાઉં તે પહેલાં તો એ બોલી ઊઠી : 'ફેરવી જો તો. હું જોઉં તો ખરી કે તને કેવીક ચલાવતાં આવડે છે.' અને મેં એ નવી સાઈકલ પર ચકકર માર્યું ત્યારે અમે બંને ખુશ ખુશ થઈ ગયાં.

ત્યાર પછીની ધનતેરસે અમે પુજા કરવા બેઠાં હતાં. બાએ મારી પાસે પાંચ રુપીયાની પુજા કરાવી અને પુજા પુરી થઈ. બાએ મંગલસુત્રની પુજા ન કરી એટલે મેં પુછ્યું : 'બા, તમારી પુજા કેમ નથી કરતાં?' બાએ હસીને કહ્યું : 'હવે જરૂર નથી. તું સાઈકલ પર બેસીશ અને હું તને જોઈશ એ જ મારી પુજા છે.' મારા અંતરમાં ફાળ પડી. મેં કહ્યું : 'બા, તમે મંગલસુત્ર વેચીને આ સાઈકલ લઈ આવ્યાં?' અને મારાં ઉતરેલાં મુખને બાએ પોતાની ડોક પર ઢાળી દીધું. મારાથી ન તો બાથ ભરાઈ, ન તો બચ્ચી કરી શકાઈ.

બીજે દીવસે હું એક મીત્ર પાસેથી એકસો દસ રુપીયા લઈને ગોપાળદાસકાકાને ઘેર ગયો. કાકા તો ઘેર નહોતા. પણ ગુલાબકાકી હતાં. એ બહાર આવ્યાં ને મેં એમની ડોકમાં બાનું મંગલસુત્ર જોયું. રુપીયા મારાં ગજવામાં રહી ગયા. કાકાની ખબર પુછીને હું ચાલી નીકળ્યો. પાછા આવીને મેં બાને કહ્યું : 'ગુલાબકાકીના ગળામાં તમારું મંગલસુત્ર જોઈને મારાથી એક શબ્દ બોલાયો નહીં.' બાએ હસીને કહ્યું : 'બેટા, એમનું સૌભાગ્ય અખંડ રહ્યું.' બાનું એ મુખ આજેય જ્યારે જ્યારે હું મારી સાઈકલને અડકું છું ત્યારે મારી આંખો આગળ આવે છે અને અંતરને અડકે છે. સાઈકલો તો મારી ઘણી બદલાઈ છે; પણ બાનો એ ચહેરો નથી બદલાયો.

--કીશનસીંહ યાવડા

'સન્ડે ઈન્ડિયન' -- વર્ષ : ત્રીજું -- અંક : 131 -- December 9, 2007

'ઉગ્રજોડણી'માં અને 'વીજયા' ફોન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન: વીજેશ શુક્લ-vijvan302@gmail.com

સર્જક પરીચય

સને ૧૯૦૪માં વડોદરામાં જન્મેલા સર્જક સ્વ. કીશનસીંહ યાવડા મર્મગ્રાહી પ્રસંગોના આલેખક અને જીવનમાંગત્યનું દર્શન કરાવનારા ગુજરાતી સાહિત્યના અમર સર્જક. તેઓ 'જીપ્સી'ના ઉપનામે લખતા. એવી જ ભાતીગળ એમની જીંદગી પણ હતી. માનવજીવનના વાસ્તવિક અને બહુરંગી જીવનપ્રસંગોને એમણે એમના 'અમાસના તારા' પુસ્તકમાં આલેખ્યા છે. આ એક જ પુસ્તકના વાચનથી વાચક, સર્જકની ઉચી કલાસુઝ, એમનો ભાષાવૈભવ, એમના નીર્મળ હૃદયની પારદર્શિતા અને જીવન પ્રત્યેના એમના એક સાધકકક્ષાના અભીગમથી અભીભુત

થઈ ઉઠે. ‘શર્વરી’ નામનો એનો એક વીશીષ્ટ વાર્તા-સંગ્રહ, ‘સમયના દ્વીપ’ નામનો નીબંધસંગ્રહ, ‘અમાસથી પુનમ ભણી’ નામક એમની આધ્યાત્મિક વીકાસની આત્મકથા, ‘હીમાલયની પત્રયાત્રા’ નામક પ્રવાસ-પુસ્તક એમનાં ગણનાપાત્ર અને યાદગાર પુસ્તકો છે. કીશનસીંહ મહાત્મા ગાંધીની વીદ્યાપીઠ, ગુરુદેવની શાંતીનીકેતન અને શ્રી. અરવીંદના પોંડીચરી આશ્રમનું સંતાન ગણાતા. પુષ્કળ પ્રવાસ, વીવીધક્ષેત્રની વીશીષ્ટ પ્રતીભાઓનો બહોળો સંપર્ક-અનુભવ અને તેનું રોચક આલેખન રસાળ શૈલીમાં તેમણે આપ્યું.

આઝાદીના સંગ્રામ વેળા તેઓ વીર ભગતસીંહના સાથીદાર બન્યા. ગાંધીજી સાથે ભગતસીંહની મુલાકાત ગોઠવી આપનાર આ મુલાયમદીલ સર્જકથી, ‘અલ્યા કીશન, તું પણ હીંસાને માર્ગે?’ એવી ગાંધીજીની ટકોર સહન ન થઈ અને તેઓ સાધનાને પંથે વળી શ્રીઅરવીંદ આશ્રમે સીધાવ્યા. પણ ત્યાંયે તેમને ન ગોઠ્યું.

એમના પ્રીય વીષય ‘પ્રી-ટીંગ પ્લાંટ મેનેજમેન્ટ’ના વીશેષ અભ્યાસ માટે તેઓ ૧૯૪૮માં અમેરીકા ગયા. પછી વડોદરામાં ‘સાધના’ અને ‘ચેતના’ પ્રેસનું સંચાલન તેઓ કરતા. ‘ક્ષત્રીય’ અને ‘નવગુજરાત’ નામક રાષ્ટ્રીય સાપ્તાહીકોનું સંપાદન એમણે કરેલું. શ્રી. કીશનસીંહ ચાવડાએ અલ્પ પણ અનન્ય સાહીત્ય આપી ગુજરાતીને ગૌરવાન્વીત અને માતબર કરી છે.

તા. ૨ ડીસેમ્બર ૧૯૭૯ના દીને વડોદરાના ટાઉન હોલમાં ‘સરદાર વ્યાખ્યાનમાળા’માં, સરદાર સાહેબ સાથેના પોતાનાં મધુર સ્મરણો વાગોળતાં વાગોળતાં ભાવવીભોર અવસ્થામાં જ આ સર્જકે માથું ઢાળી દીધું...

--ઉત્તમ ગજજર અને બળવંત પટેલ

સર્જકનું રેખાંકન સાભાર : શ્રી સવજી ણયા-(દ્વારકા) તથા સર્જકના પરીચયમાં ખુટતી બે કડી સુલભ કરાવી આપનાર સુરતના મીત્ર ભાઈ શ્રી. રમેશ શાહ ramesh_pathshala@yahoo.com નો ખુબ આભાર..ઉત્તમ ગજજર

શુક્રવાર ૧૩મી જાન્યુઆરી ૨૦૦૭ના દીને મુંબઈ ખાતે લેક્સીકોનના થયેલા પ્રથમ લોકાર્પણ પછી

5,72,000 જેટલા ભાષાપ્રેમીઓએ અત્યાર સુધીમાં <http://www.gujaratilexicon.com>

લેક્સીકોનની મુલાકાત લીધી. આપને અને આપ મારફત આપના મીત્રોને પણ લેક્સીકોનની આ નવી interfaceની મુલાકાત લેવાનું નીમંત્રણ છે. વીશ્વનાં કરોડો ગુજરાતી ભાઈ-બહેનો સુધી આ સંદેશો પહોંચાડવામાં સહાય કરી, આપને પણ ગુજરાતી ભાષાની અમુલ્ય સેવાના પુણ્યના અધીકારી બનવા વીનંતી.

આપ સૌના સહયોગ થકી સન્ડે ઈ-મહેફીલના 7,500 જેટલા વાચકો થયા અને રોજેરોજ નવાં નામો ઉમેરાતાં જાય છે એ પુરવાર કરે છે કે, દેશવીદેશમાં ગુજરાતી વાચનના રસીયા બહુ મોટી સંખ્યામાં છે.

સૌનો આભાર..અમારી સન્ડે ઈ-મહેફીલની અત્યાર સુધીની જુની સઘળી પીડીએફ ફાઈલો

અમારી વેબસાઈટ <http://gujaratilexicon.com/index.php?action=downloadSeM>

પરથી સરળતાથી ડાઉનલોડ થઈ શકશે. આ જ વેબ સાઈટ પરથી લેક્સીકોન અને શ્રી વીપુલ કલ્યાણી તરફથી લંડનથી પ્રકાશીત થતા ‘ઓપીનીયન’ માસીકના કેટલાક નમુનાના અંકોની અને શ્રી. પ્રવીણ વાઘાણી (મેલ્બોર્ન-ઓસ્ટ્રેલીયા) તરફથી પ્રકાશીત થતા ‘માતૃભાષા’ માસીકની મુલાકાતે પણ જઈ શકાશે..

● મધુરેણ સમાપયેત્ ●

તમારી વાત સાચી છે... ફાઉસવોર્મીંગ પાર્ટી તો ઘરમાંજ શોભે... પણ ઘરે પાર્ટી રાખીએ તો આવડા મોટા જમેલામાં મીલીયન ડોલરના ઘરની તો વગર જોઈતી પત્તર જ રગડાઈ જાય ને? એટલે બહુ વીચારીને અહીં ટેમ્પલના હોલમાં જ પાર્ટી રાખી છે. અહીં તો કંઈ ભાંગ્યું, તુટ્યું, બગડ્યું, ઢબ્યું, પલ્ક્યું એની કશી ચીંતા તો નહીં !

પેન્સિલ્વેનીયા-અમેરીકામાં વસેલા અમદાવાદી કાર્ટુનીસ્ટ શ્રી. મહેન્દ્રભાઈ શાહનો

ઈ-મેઈલ સંપર્ક : mahendraaruna@msn.com

એમનો પરીચય પામવા અને એમનાં ખુબ બધાં કાર્ટુન્સ માણવા જુઓ એમની

web site : www.ameamericanamdavadi.com

‘સન્ડે ઈ-મહેસેલ’ -- વર્ષ : ત્રીજું -- અંક : 131 -- December 9, 2007
‘ઉઝાજોડણી’માં અને ‘વીજયા’ ફેન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન : વીજેશ શુક્લ vijvan302@gmail.com

